

ПОТРЕБНОСТИ ОТ ПОВИШАВАНЕ КОМПЕТЕНТНОСТИТЕ ПО ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕТО В УЧИЛИЩЕ

С. Георгиева, А. Велкова, П. Стефанова, М. Камбурова
*Медицински университет, Факултет „Обществено здраве“
Катедра „Социална и превантивна медицина“
Ул. „Климент Охридски“ 1; 5 800 Плевен, България
georgieva_sl@yahoo.com*

THE NECESSITY OF INCREASE THE HEALTH PROMOTION COMPETENCIES AT SCHOOL

S. Georgieva, A. Velkova, P. Stefanova, M. Kamburova
*Medical University, Faculty of Public Health
Department of Social and Preventive Medicine
Kliment Ohridski str. 1; 5 800 Pleven, Bulgaria
georgieva_sl@yahoo.com*

ABSTRACT

Introduction: Health promotion at school be realized in partnership of all members of school community. It is a complex work requires special professional competencies of school staff. The role of school health workers and teachers in this process is very important.

Aim: The aim of this paper is to present data about health promotion competencies of school nurses and teachers and to emphasize on the necessity of its enhancement.

Materials and methods: Data was collected by self-administered questionnaire among school nurses and teachers over representative extract of the schools in Pleven district.

Results: Over 75% of the respondents answer that they have a general idea for conception of health promotion but they need an additional information. Only 20% of school nurses and below 10% of teachers had studied health promotion during their academic education. They have some experience in health promotion practice and positive attitude to this concept. Most of them (over 90%) believe in its positive effect for public health improvement.

Conclusion: There is a necessity of continuing education programs for school staff in the field health promotion.

Key words: *health promotion at school, professional competencies for health promotion, school nurses*

Въведение: Промоция на здравето е съвременна теоретична концепция и стратегията за практически действия в новото обществено здравеопазване. Тя се основава на холистичния модел за здравето като състояние на физическо, психическо и социално благополучие и надхвърля тясно медицинските представи за здраве. Поради своята многоаспектност и интердисциплинарен подход за нейното осъществяване, промоция на здравето е трудно за дефиниране понятие [5]. Най-често използваната дефиниция е тази, заложена в Хартата от Отава 1986, която определя промоцията на здравето като: процес на създаване на възможности за хората да контролират и подобряват своето здраве“ [5,6,9].

Здравния статус на популацията в много голяма степен се обуславя от фактори, свързани със стила на живот и заобикалящата ни физическа и социална среда. Тяхното въздействие започва още в детството, но е от значение за здравето в активна възраст и през целия предстоящ живот. Наличието на рискови фактори в ранните етапи от живота обуславя натрупването на риска с течение на времето и повишаване вероятността за развитие на заболяване в активна възраст. Познаването и контролирането на тези фактори в е важна предпоставка за подобряване на общественото здраве. Най-важният подход за овладяването

им и създаване на здравословна жизнена среда е промоцията на здравето, започната и целенасочено осъществявана в училището, семейството и общността от най-ранна възраст.

Училището е благоприятна и естествена среда за утвърждаване на здраве, защото е единствената обществена институция обединяваща всички млади хора, в най-важния период от техния живот – периода на съзряване, когато и риска от усвояване на нездравословно поведение е най-голям [5]. Идеята, че училището има важна роля във формиране на здравето на младите хора не е нова. През 50-те години на XX век в развитите страни то става основно място за осъществяване на промоция на здравето. Това намира израз в глобалната инициатива „Училища за здраве“, според която училището е благоприятно и привлекателно място за учене и прекарване на свободното време от младите хора.

Промоцията на здраве в училище се осъществява с участието на всички представители на училищната общност. Тя е комплексна, интердисциплинарна дейност, изискваща специфични професионални компетентности от училищния персонал. През 2012 г. се създава проект на Европейската комисия, в който се определят необходимите професионални компетентности по промоция на здравето, които професионалистите ангажирани в тази сфера трябва да притежават. Особено отговорна е ролята на учителите и училищните здравни специалисти за популяризирането на тази концепция и постигането на нейния положителен здравен ефект [2,4].

Цел: Целта на настоящото научно съобщение е да представи професионалните компетентности на учителите и училищните здравни специалисти по промоция на здравето и потребността от по-нататъшното им усъвършенстване.

Материал и методи: Използвани са резултати от собствено емпирично проучване за промоция на здравето в училище, проведено през периода септември 2012 – май 2013 г., сред представителна извадка на училищата в Плевенски регион. Информацията при медицинските сестри е събрана чрез пряка групово анкета, а при учителите с пряка индивидуална анкета.

Анкетните карти включват въпроси, касаещи базовото образование на сестрите и учителите, участието им в курсове за следдипломна квалификация в областта на здравната промоция, самооценка професионалните им умения, оценка на техническите и финансови условия, при които работят и други. По-голяма част от участниците и в двете групи са на възраст над 50 години и с повече от 15-годишен трудов стаж. При сестрите преобладават лицата с образователно-квалификационна степен „специалист“, а при учителите – „магистър“. Резултатите са обработени със статистическа програма SPSS for Windows v. 13.0.

Представени са и литературни данни по проблема.

Резултати и обсъждане:

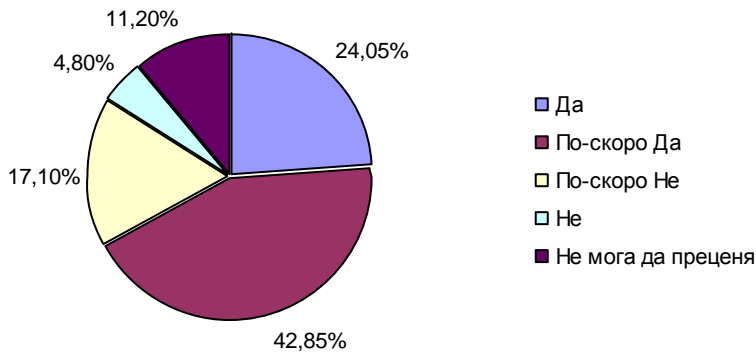
В англоезичната литература съществува понятието „HP-practitioner“, дефинирано като човек, който има компетентности да работи за утвърждаване на здравето и намаляване на здравните неравенства, следвайки принципите на промоцията на здравето за изграждане на здравословна обществена политика, създаване на подкрепяща жизнена среда, утвърждаване на обществените дейности, изграждане на лични умения и знания и преориентиране на здравните дейности към междусекторно сътрудничество и партньорство [3,4].

Компетентността е състояние или свойство на личността, което и дава възможност да се справят с комплекс от задачи, достигайки определен стандарт. Компетентността включва **знания, умения, отношение и нагласи** за извършването на някаква дейност [1]. Компетентности по промоция на здравето са необходими на лица от различни професионални сфери (специалисти по обществено здравеопазване, социални и политически науки, педагогика, психология и др.), работещи в партньорски взаимоотношения за промоция на здравето и създаване на здравословна жизнена среда [3,4]. Изхождайки от комплексния характер на понятието компетентност въпросниците за двете таргетни групи – медицински сестри и учители, включват въпроси, свързани с посочените по-горе негови компоненти.

Проучване на знанията:

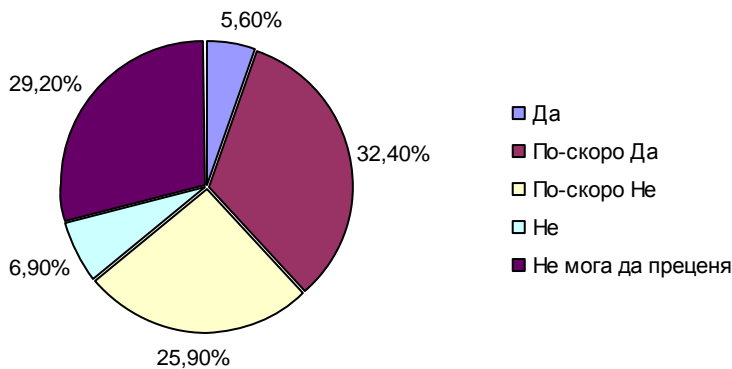
За проучване на знанията, свързани с концепцията за промоция на здравето бяха зададени въпроси за тяхното университетско и следдипломно обучение в тази област.

Резултатите от проучването показват, че малка част от училищните здравни специалисти (около 20%) са учили дисциплината Промоция на здравето по време на базовото си обучение. Повечето споделят, че имат само най-общи представи за тази концепция и се

(Фиг. 1). Познавате ли добре основните принципи на промоцията на здравето? (медицински сестри)

нуждаят от допълнителна информация в тази насока. Две трети от анкетиранияте съобщават за участие в следдипломни квалификационни курсове, насочени предимно към някои широко разпространени поведенчески рискови фактори. Това все пак им дава самочувствие за една добра самооценка относно знанията им в сферата на здравната промоция (Фиг. 1).

(Фиг. 1а). Познавате ли добре основните принципи на промоцията на здравето? (учители)

Промоция на здравето не е включена като учебна дисциплина в педагогическите специалности и учителите не са запознати с нейната същност и принципи по време на университетското си образование. Изключително нисък (под 3%) е и дялът на получилите следдипломна квалификация. Това обуславя големия дял на респондентите, които отговарят, че не са запознати с концепцията, с нейните основни принципи или конкретни програми за реализация (Фиг. 1а).

Проучване на уменията

Макар и при липсата на системни теоретични знания за промоцията на здравето включените в проучването лица изпълняват здравнопромотивна дейност и са формирали в някаква степен практически умения за дефиниране на здравни проблеми в общността, работа в екип, създаване на партньорски взаимоотношения и др. В таблица 1 е представена

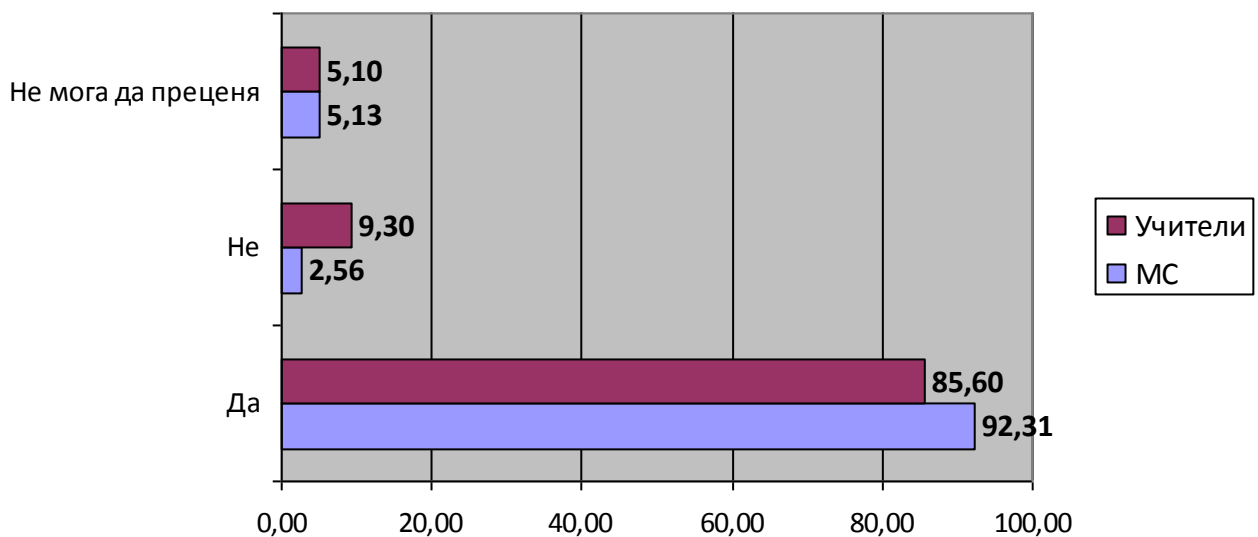
самооценката на респондентите по отношение на някои важни за осъществяването на здравна промоция умения.

Табл. 1 Самооценка на участниците по отношение на уменията им за работа по промоция на здравето (%)

Критерий	Напълно вярно	По-скоро вярно	По-скоро невярно	Напълно невярно	Не мога да преценя
Познавам добре условията, ценностите и културалните особености на общността, с която работя	32,9	54,2	5,6	0,9	6,5
Знам къде да намеря информация по интересувачи ме въпроси за промоция на здравето	35,6	9,8	13,9	3,7	6,9
Умея да дефинирам здравни проблеми в общността	28,1	51,7	11,5	1,2	7,5
Притежавам добри умения за изграждане отношения на партньорство и работа в екип	44,0	44,9	4,2	0,9	6,0

Проучване на отношението

Отношението на респондентите към значимостта на здравната промоция и нейната ефективност е застъпено във въпроса „Вярвате ли в ползата от промотивните дейности за подобряване на здравето?“ Преобладаващата част от анкетираните и в двете групи са убедени до голяма степен, че усвояването на принципите на здравната промоция в училище са предпоставка за здравето и трудоспособността на децата в тяхната активна възраст (Фиг.2).

Фиг.2 Оценяване на значимостта на здравнопромотивните дейности за подобряване на здравето (%).

Това подкрепя и желанието им да повишат квалификацията си в тази област и на въпрос „Изпитвате ли потребност да повишите знанията си“ 67% от учителите и 90% от сестрите отговарят положително. Подчертан интерес се открива към проблемите на храненето и сексуалното възпитание на подрастващите, както и към тези аспекти на

промоцията на здравето отнасящи се към психичната и социална компоненти на здравето - агресията в училище, толерантност към различията, професионално ориентиране.

Проучване на нагласите за работа

Ролята на училищните здравни специалисти при осъществяване на здравна промоция е безспорна. Медицинските сестри в училищата я приемат като един от най-важните аспекти на своята професионална дейност. Според някои изследователи в развитите страни учителите също се отнасят позитивно към ангажираността си със здравнопромотивни дейности [8]. Други изследвания обаче показват, че директорите на училищата не са склонни да ангажират педагогическия персонал със здравна промоция и очакват това да бъде свършено от медицинските сестри в училищата или да бъде в резултат на законодателни и здравнополитически действия [7]. На въпрос „Смятате ли, че промоцията на здравето трябва да бъде сред ангажиментите на учителя?“ 57,7% от анкетиранияте в настоящото проучване отговарят положително, а останалите 42,3% - отрицателно.

Изводи:

- Промоцията на здравето не е добре застъпена в университетското образование на професии, които имат отношение към формиране на здравните знания и поведение на учениците
- Училищният персонал се нуждае от подобряване на професионалните си компетентности в областта на промоция на здравето в училище
- Нуждата от това е осъзната и анкетиранияте изявяват желание и готовност да се включат в курсове и програми за повишаване на своята квалификация
- Значимостта на здравнопромотивните дейности за подобряване на общественото здраве е добре осъзната и от двете анкетирани групи, което обуславя добра мотивация за работа в областта на здравната промоция
- Учителите трябва да осъзнаят още по-добре своята роля като промотори на здравето за подрастващите

Заклучение: Съществуват потребности от повишаване квалификацията на училищния персонал по промоция на здравето за да се постигне по-цялостно разбиране за тази концепция и използване на нейния потенциал за подобряване на общественото здраве.

Литература:

1. Маринова П., 2004. Професионални компетентност и компетенции. Технологични насоки за изработване на компетенциите на специалистите по здравни грижи. Здравен мениджмънт vol.4, №2, 25-28.
2. www.nursing-bg.com. Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи. Проблеми на детското и училищното здравеопазване – кръгла маса
3. Barbara Battel-Kirk, Margaret M. Barry, Alison Taub, Linda Lysoby, 2009. A review of the international literature on health promotion competencies: identifying frameworks and core competencies. Global Health Promotion. Vol.16 №2, 12-20.
4. Dempsey C., B. Battel-Kirk, M. Barry and the CompHP Project Partners (2011). The CompHP Core competencies Framework for Health Promotion. IJHP, 6-7
5. Lister-Sharp D., S. Chapman, S. Steward-Brown, 1999. Health promoting schools and Health Promotion in schools Health Technology Assessment, Vol. 3: № 22.
6. Modeste N., T. Tamayose. Dictionary of Public Health Promotion and Education: terms and concepts. Second edition, p.80
7. Price JH, Desmond SM, Stelzer CM. 1987. Elementary school principals' perceptions of childhood obesity. J Sch Health.;57(9):367-70.

8. Quattrin R, Saveri E, Calligaris L, Brusaferrò S, 2009. Italian public school: a survey to estimate teachers' knowledge and perception on prevention and management of nutrition related pathologies *Ig Sanita Pubbl.*;65(2):99-108
9. WHO (1986). The Ottawa Charter for Health Promotion.
10. <http://www.who.int/healthpromotio/coferences/previous/ottawa/en/index/html>